

การไกล่เกลี่ยการกระทำความผิดอาญาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้นำหมู่บ้าน Mediation of Criminal Offenses According to the Good Governance of the Village Headman

พัฒนกร สอนไว¹ เขมิกา ทองเรือง² พัฒนพงศ์ ตีระ³

Phannakorn Sonwai, khemika Thongrueang, Phattanaphong Tira

บทคัดย่อ (Abstract)

หลักการสำคัญที่เกี่ยวกับกระบวนการตามรัฐธรรมนูญภายใต้หลักธรรมาภิบาลยังคงใช้ได้ และมีความสำคัญอย่างยิ่งในสังคมไทยในปัจจุบัน และจำเป็นต้องศึกษาให้มีความกระจ่างเพื่อนำไป ประยุกต์ใช้ อันจะนำไปสู่การสมานฉันท์ที่ถูกต้องและเป็นธรรม การบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพและความยุติธรรมของประชาชน สามารถไกล่เกลี่ยกับทุกคนได้โดยไม่เลือกปฏิบัติ มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน มีการยึดมั่นความถูกต้องที่เที่ยง มีคุณธรรม มีความ โปร่งใสตรวจสอบได้ทั้งภายในและภายนอก มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่ตรงไปตรงมาและ ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวก เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้เสนอความเห็น และตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และมีความรับผิดชอบ อีกทั้ง ยังมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อ สังคมสิทธิและหน้าที่และความเห็นของผู้อื่นเพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่ อย่างจำกัด และส่งเสริมการให้ความช่วยเหลือและให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน และ จัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่นในกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพโดยให้ ประชาชนและองค์กรวิชาชีพมีส่วนร่วมในการไกล่เกลี่ยเพื่อช่วยเหลือประชาชนภายใต้ของหลัก ธรรมาภิบาลบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

คำสำคัญ (Keywords): หลักธรรมาภิบาล; การไกล่เกลี่ย; ผู้นำหมู่บ้าน

Received: 2022-12-20 Revised: 2022-12-27 Accepted: 2022-12-29

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ Lecturer for the Bachelor of Public Administration Program Valaya Alongkorn Rajabhat University.
Corresponding Author e-mail: nali_234@hotmail.com

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการภาครัฐและเอกชน มหาวิทยาลัยนครพนม Lecturer in public and private sector management Nakhon Phanom University

³ คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม Faculty of Arts and Sciences
Nakhon Phanom University

Abstract

Important principles related to the constitutional process under good governance are still valid and very important in Thai society today. and it is necessary to study them for clarification in order to apply them in order to lead to a right and fair reconciliation enforcing the law by taking into account the rights, liberties and justice of the people able to mediate with everyone without discrimination equality and equality There is a commitment to goodness, morality, transparency, internal and external audit. The disclosure of information is straightforward and the public can easily access information. Give people the opportunity to participate, acknowledge, offer opinions and make decisions in solving problems together. And have a sense of responsibility, social responsibility, rights and duties and the opinions of others for the best interest of the public under limited resources. and promoting legal assistance and knowledge to the public. and organize the government and other government work in the judicial process to be more efficient by allowing the public and professional organizations to participate in mediation to help the people under the principles of good governance and governance.

Keywords: Good Governance; Mediation; Headman

บทนำ (Introduction)

ตามที่กระทรวงมหาดไทยได้แจ้งให้จังหวัดแจ้งอำเภอจัดตั้งศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ ทุกอำเภอ โดยให้อำเภอเปลี่ยนชื่อศูนย์อำนวยความสะดวกเป็นศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ และกรมการปกครองได้ปรับปรุงแบบรายงานผลการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ (e-form2) และให้จังหวัดแจ้งอำเภอกดรอกข้อมูลลงในแบบรายงานโดยตรงทางระบบ Internet ให้แล้วเสร็จภายในวันที่ 5 ของทุกเดือน โดยรายงานครั้งแรกภายในวันที่ 5 ตุลาคม 2557 นั้น กรมการปกครองพิจารณาแล้วเห็นว่า เพื่อให้การอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลตามนโยบายสำคัญของชาติ และยุทธศาสตร์กรมการปกครอง จึงปรับปรุงแบบการรายงานผลการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ (e-form2) ใหม่ เป็นแบบรายงานผลการให้บริการประชาชนในด้านการอำนวยความสะดวกในหน้าที่ของฝ่ายปกครอง (e-formn2) จาก 8 แบบ (ศตธ.อ.๓ - ศตธ.อ.8) ปรับเหลือ 5 แบบ (แบบ อธ.1 - อธ.5) กำหนดให้รายงานภายในวันที่ 5 ของทุกเดือน โดยให้จังหวัดแจ้งให้อำเภอดำเนินการ ดังนี้

1. กำชับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบให้รายงานผลการดำเนินงานภายในกำหนดเวลา รวมทั้งศึกษาคำอธิบายและทำความเข้าใจแบบรายงาน e-form2 ทั้ง 5 แบบที่ปรับปรุงใหม่

2. แจ้งให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รายงานผลการดำเนินงานของศูนย์ดำรงธรรมหมู่บ้าน ส่งอำเภอเป็นประจำทุกเดือน โดยกำหนดส่งถึงที่ทำการปกครองอำเภอทุกสิ้นเดือน

3. ให้นายอำเภอหรือปลัดอำเภอหัวหน้ากลุ่มงาน/หัวหน้าฝ่ายบริหารงานปกครอง ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและลงนามรับทราบในแบบรายงานทุกครั้ง ก่อนที่จะบันทึกข้อมูล โดยตรงผ่านระบบรายงานผลข้อมูลอัตโนมัติที่ www.dopa.go.th หัวข้อ e-formb รวมถึงส่งผลงานดีเด่น (Best Practice) เพื่อประชาสัมพันธ์ทาง Line กลุ่มที่ Id Line : Justice_nop ตามปกติ หากมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานขอให้ติดต่อสำนักงานการสอบสวนและนิติการ ส่วนอำนวยการยุติธรรม (กรมการปกครอง, 2558)

ดังนั้น ผู้ใหญ่บ้าน เป็นหัวหน้าราษฎรในตำบล หมู่บ้าน ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 และเป็นตัวแทนของทางราชการที่จะนำข้อราชการและการดำเนินการต่าง ๆ ไปสู่ราษฎร ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นผู้ปกครองท้องที่ โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงทดลองตั้งกำนันผู้ใหญ่บ้าน ขึ้นปกครองตำบลและหมู่บ้าน เป็นครั้งแรกที่อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. 2435 ต่อมาได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติปกครองท้องที่ ร.ศ.116 (พ.ศ. 2440) ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการปรับปรุงแก้ไขและประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ขึ้นใช้บังคับแทน และถือเป็นหลักในการจัดระเบียบการปกครองตำบล หมู่บ้าน มาจนถึงทุกวันนี้ เห็นได้ว่าสถาบันผู้ใหญ่บ้าน มีบทบาทอยู่คู่กับการปกครองของประเทศไทย มาเป็นเวลาถึง 111 ปี ส่วนบทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ได้กำหนดให้เป็นหัวหน้าของราษฎรในหมู่บ้านของตนและมีหน้าที่ในการดูแลทุกข์สุขของราษฎร เช่น การบริการคันการทะเบียนราษฎร การไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาท การอำนวยการยุติธรรมแก่ประชาชน และบทบาทหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นผู้ประสานงานให้ความช่วยเหลือหน่วยงานของรัฐ ทุกกระทรวง ทบวง กรม รวมทั้ง รัฐวิสาหกิจและภาคเอกชน และประสานความร่วมมือระหว่างส่วนราชการต่าง ๆ กับราษฎรในตำบล หมู่บ้าน (ชลัท ประเทืองรัตนา, 2559)

การเลือกผู้ใหญ่บ้าน

ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2489 ได้กำหนดตามมาตรา 11 มาตรา 12 และมาตรา 13 ดังนี้

มาตรา 11 วางหลักให้กรรมการอำเภอประชุมราษฎรซึ่งมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้เลือกราษฎรผู้มีคุณสมบัติที่บัญญัติไว้ในมาตรา 12 เป็นผู้ใหญ่บ้าน

1. มีสัญชาติไทยและบรรจุนิติภาวะแล้ว
2. ไม่เป็นภิกษุสามเณร นักพรตหรือนักบวช
3. ไม่เป็นคนวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ
4. มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำในหมู่บ้านนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่าสามเดือน

มาตรา 12 วางหลักให้ผู้ที่จะได้รับการเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน ต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. เป็นชายเจ้าบ้านมีสัญชาติไทย
2. บรรลุนิติภาวะแล้ว และมีอายุไม่เกินหกสิบปีบริบูรณ์
3. มีภูมิตำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำในหมู่บ้านนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่าหกเดือน
4. เป็นผู้เสียมใสในการปกครองระบบรัฐธรรมนูญด้วยความบริสุทธิ์ใจ
5. ไม่เป็นภิกษุสามเณร นักพรตหรือนักบวช
6. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพหรือวิกกจริต หรือมีจิตพินเพื่อนไม่สมประกอบหรือติดยาเสพติดให้โทษ หรือไม่เป็นโรคตามที่รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้กำหนด ไม่เป็นข้าราชการประจำหรือพนักงานเทศบาลหรือครูประจำบาลหรือसारวัต
8. ไม่เป็นผู้มีชื่อเสียงในทางทุจริต หรือเสื่อมเสียในทางศีลธรรม
9. ไม่เป็นผู้เคยถูกไล่ออกหรือปลดออกฐานทุจริตต่อหน้าที่ราชการเทศบาลหรือประจำบาลหรือต้องรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาจำคุกเว้นแต่คดีลหุโทษ หรือคดีความผิดอันได้กระทำโดยประมาท และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสามปี นับแต่วันถูกไล่ออกปลดออกหรือ พ้นโทษ
10. มีความรู้หนังสือไทยอ่านออกเขียนได้ เว้นแต่ท้องถิ่นซึ่งไม่อาจเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวในข้อนี้ และกระทรวงมหาดไทยอนุญาต

มาตรา 13 วางหลักให้การเลือกนั้นให้กรรมการอำเภอเป็นประธาน พร้อมด้วยกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านในตำบลอย่างน้อยหนึ่งคนวิธีเลือกจะกระทำโดยลับหรือเปิดเผยก็ได้ เมื่อราษฎรส่วนมากที่มาประชุมเลือกผู้ใดแล้ว ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ใหญ่บ้าน แล้วให้กรรมการอำเภอรายงานไปยังข้าหลวงประจำจังหวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญให้ไว้เป็นหลักฐาน ในกรณีที่ผู้รับเลือกมีคะแนนเสียงเท่ากันให้จับสลากซึ่งไม่ได้กำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้านได้นั้น หากราษฎรส่วนใหญ่เลือกผู้ใดเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้วจะต้องอยู่ในตำแหน่งถึงอายุครบ 60 ปีบริบูรณ์ตามมาตรา 12 (2)

ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้อง (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2535 ดังนี้

มาตรา 5 วางหลักให้เพิ่มความต่อไปนีในวรรคห้าของมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่(ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2489

มาตรา 13 วางหลักให้การเลือกนั้นให้กรรมการอำเภอเป็นประธาน พร้อมด้วยกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านในตำบลอย่างน้อยหนึ่งคน

วิธีเลือกจะกระทำโดยลับ หรือโดยเปิดเผยก็ได้

เมื่อราษฎรส่วนมากที่มาประชุมเลือกผู้ใดแล้ว ให้ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้วให้กรรมการอำเภอรายงานไปยังข้าหลวงประจำจังหวัด เพื่อออกหนังสือสำคัญไว้เป็นหลักฐานในกรณีที่ผู้รับเลือกมีคะแนนเสียงเท่ากันให้จับฉลากผู้ใหญ่บ้านอยู่ในตำแหน่งคราวละห้าปี นับแต่วันที่ราษฎรเลือก เหตุผลเนื่องจากพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ที่ใช้บังคับในปัจจุบัน กำหนดคุณสมบัติเกี่ยวกับอายุของกำนันผู้ใหญ่บ้านไว้ว่า ต้องมีอายุตั้งแต่ 25 ปี บริบูรณ์ แต่ไม่เกิน

60 ปีบริบูรณ์ ซึ่งมีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งนานที่สุดถึง 35 ปี ประกอบกับกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามไม่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน จึงสมควรกำหนดระยะเวลาการอยู่ในตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้านเป็นคราวละ 5 ปี (พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2535)

ความหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ความหมายของคำว่า “ไกล่เกลี่ย” ตามพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายไว้ว่า “พูดจาให้ปรองดองกัน พูดจาให้ตกลงกัน ลูบไล้ทำให้เรียบร้อย ทำให้มีส่วนเสมอกัน” ส่วนการไกล่เกลี่ยทางกฎหมาย (Mediation) หมายความว่า กระบวนการยุติหรือระงับข้อพิพาทด้วยความตกลงยินยอมของคู่ความเอง โดยที่มีบุคคลที่สามหรือผู้ไกล่เกลี่ย (Mediator) เป็นคนกลางคอยช่วยเหลือแนะนำเสนอแนะแนวทางในการยุติข้อพิพาทให้คู่ความหาทางออกร่วมกัน บนพื้นฐานความพึงพอใจของทั้งสองฝ่าย

สรวิศ ลิ้มปริงซ์กล่าวไว้ว่า กระบวนการไกล่เกลี่ย หมายความว่า การพูดคุยหรือปัญหาข้อพิพาทโดยมีตัวละครเข้ามาเกี่ยวข้องกับการพูดคุยหรือกันของคู่พิพาท ตัวละครตัวนี้เรียกว่า “ผู้ไกล่เกลี่ย” (Mediator) เป็นผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกัปัญหาข้อพิพาทแต่อย่างใด แต่เหตุที่เข้ามานั้นเนื่องจากการได้รับการร้องขอให้เข้ามาช่วยคู่พิพาทในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง (สรวิศ ลิ้มปริงซ์, 2555)

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และคณะ มีความเห็นว่า การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง (Mediation) หมายความว่า การเจรจาไกล่เกลี่ยที่อาศัยบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่เป็นกลาง ไม่ใช่การเกลี้ยกล่อม เพราะฉะนั้นคนกลางไม่มีอำนาจชี้ถูกผิด ถ้าแบ่งข้างแยกซ้ายไปแล้วก็ต้องอาศัยการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยคนกลางหรือผู้ไกล่เกลี่ยผู้ที่ไม่มีส่วนได้เสีย ดังนั้นต้องเป็นผู้ที่คู่ความให้ความเชื่อถือ (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2550)

วันชัย วัฒนศัพท์และคณะ มีความเห็นว่า การไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง (Mediation) หมายความว่า การเข้าไปแทรกแซงในการไกล่เกลี่ยโดยผู้ที่เป็นบุคคลที่สามที่เป็นกลางทั้งความคิดและการปฏิบัติและเป็นที่ยอมรับ โดยคนกลางไม่มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับข้อพิพาท โดยมีหน้าที่ช่วยให้คู่กรณีที่มีข้อถกเถียงหรือขัดแย้งกันอยู่ให้บรรลุในข้อตกลงอันเป็นที่ยอมรับร่วมกันด้วยความสมัครใจ โดยทั่วไปการไกล่เกลี่ยโดยคนกลางคือกระบวนการที่ต่อเนื่องของกระบวนการเจรจาด้วยความช่วยเหลือของคนที่เข้ามาอยู่ตรงกลางที่เรียกว่า “ผู้ไกล่เกลี่ย” (วันชัย วัฒนศัพท์, ถวิลวดี บุรีกุล และสุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์, 2550)

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากแนวคิดของการเจรจาซึ่งเป็นกระบวนการแก้ปัญหาที่ประกอบด้วยคนสองคนหรือมากกว่านั้นสมัครใจตกลงกันและพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายร่วมกัน โดยการเจรจา ไม่ว่าจะเป็นแบบทางการ หรือแบบไม่เป็นทางการ เช่น เจรจากับเพื่อน ครอบครัว หรือคนรู้จัก เป็นต้น การเจรจานั้นไม่เพียงแต่เป็นวิธีการต่อรองเพื่อให้ได้มา ซึ่งที่

ต้องการ แต่ยังเป็นการค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ดังนั้น ในการเจรจาทุกฝ่ายควรร่วมมือกันในการค้นหาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาในแต่ละประเด็น

ธานินทร์ กรัยวิเชียร กล่าวไว้ว่า “ถ้าจะต้องเลือกระหว่างการฟ้องคดีกับการไม่ฟ้องคดีมีสภาพจิตใจที่ต่างกันขึ้นหาคำความในศาล” เพราะเป็นความล่าช้าในการดำเนินคดีหากบุคคลใดมีฐานะเป็นคู่ความในคดีแล้ว บุคคลนั้นจะต้องติดตามกระบวนการดำเนินคดีไปจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาในคดีนั้น ซึ่งเป็นการไม่สะดวกต่อการดำเนินชีวิต กระทบต่อการประกอบอาชีพ และชื่อเสียงเกียรติยศในสังคม อีกทั้ง เป็นการสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย (ภานุ รังสีสหัส, 2555)

ด้วยเหตุนี้จึงมีการหาทางออกร่วมกันโดยใช้วิธีการไกล่เกลี่ย เพื่อเป็นอีกหนึ่งทางเลือกสำหรับคู่ความที่ไม่ต้องการเสียเวลาในการดำเนินคดีความที่ยืดเยื้อ อีกทั้งเป็นการร่วมกันทำความเข้าใจและแก้ปัญหาที่นั้น ๆ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นกระบวนการระงับข้อพิพาทโดยมีคนกลางในการช่วยเหลือชักจูงให้คู่พิพาทยอมเจรจาหันหน้าพูดคุยกัน หากจะให้คู่ความเจรจาทกลงกันเอง ก็มักจะไม่เป็นผลสำเร็จเพราะมีปัจจัยอื่นมาแทรกแซงและขัดขวางการเจรจานั้นเสมอ ทำให้ไม่สามารถเจรจาได้อย่างต่อเนื่อง เช่น ปัญหาการไม่รู้วิธีการเจรจาที่ถูกต้อง การไม่ไว้วางใจคู่กรณีอีกฝ่าย การไม่เคารพไม่เชื่อถือซึ่งกันและกัน มีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันและไม่ยอมผ่อนปรนแก่กัน อารมณ์โกรธเคือง ตลอดจนปัญหาการไม่รู้กฎหมาย และยังมีปัญหาอื่น ๆ ที่ทำให้การเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างคู่ความไม่บรรลุผลสำเร็จ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยผู้ไกล่เกลี่ยจึงเป็นกระบวนการที่สามารถเข้ามาแก้ไขปัญหานั้นได้โดยมีผู้ไกล่เกลี่ยเป็นคนกลางเข้ามาช่วยคู่ความทั้งสองฝ่ายให้ประสบความสำเร็จในการเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ยจึงเป็นการร่วมมือกันของสามฝ่ายได้แก่ คู่ความสองฝ่ายและผู้ไกล่เกลี่ยอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อหาทางออกร่วมกันโดยสันติวิธีภายใต้สถานการณ์ความขัดแย้ง

หลักธรรมาภิบาล

หลักธรรมาภิบาล หรืออาจเรียกได้ว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี หลักธรรมรัฐ และบรรษัทภิบาล ฯลฯ ซึ่งเรารู้จักกันในนาม Good Governance ที่หมายถึง การปกครองที่เป็นธรรมนั้น ไม่ใช่แนวความคิดใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคม แต่เป็นการสะสมความรู้ที่เป็นวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมวลมนุษยชาติเป็นพันๆ ปี ซึ่งเป็นหลักการเพื่อการอยู่ร่วมกันในบ้านเมืองและสังคมอย่างมีความสุข สามารถประสานประโยชน์และสลายปัญหาข้อขัดแย้ง โดยสันติวิธีและพัฒนาสังคมให้มีความยั่งยืน (Chuyaprasom, M. et al, 2020) หลักธรรมาภิบาล จึงมีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ประการดังนี้

1. หลักนิติธรรม คือ การตรากฎหมาย กฎ ระเบียบข้อบังคับและกติกาต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม ตลอดจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและสมาชิก โดยมีการยินยอมพร้อมใจและถือปฏิบัติร่วมกันอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม กล่าวโดยสรุป คือ สถาปนาการปกครองภายใต้กฎหมาย มิใช่กระทำกันตามอำเภอใจหรืออำนาจของบุคคล (Boonmee, T, 1998)

2. หลักคุณธรรม คือ การยึดถือและเชื่อมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยการรณรงค์เพื่อสร้างค่านิยมที่ดีงามให้ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือสมาชิกของสังคมถือปฏิบัติ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ความอดทนขยันหมั่นเพียร ความมีระเบียบวินัย เป็นต้น

3. หลักความโปร่งใส คือ การทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา และสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้โดยการปรับปรุงระบบและกลไกการทำงานขององค์กรให้มีความโปร่งใสมีกการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารหรือเปิดให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก ตลอดจนมีระบบหรือกระบวนการตรวจสอบและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพซึ่งจะเป็นการสร้าง ความไว้วางใจซึ่งกันและกันและช่วยให้การทำงานของภาครัฐและภาคเอกชนปลอดจากการทุจริตคอร์รัปชัน (Mahathien, C, 2020)

4. หลักความมีส่วนร่วม คือ การทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจสำคัญ ๆ ของสังคม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ การแจ้งความเห็น การไต่สวน สาธารณะ การประชาพิจารณ์การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ และขจัดการผูกขาดทั้งโดยภาครัฐหรือโดยภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสามัคคีและความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน (Thavrawong, O, 2014)

5. หลักความรับผิดชอบ ผู้บริหาร ตลอดจนคณะข้าราชการ ทั้งฝ่ายการเมืองและข้าราชการประจำ ต้องตั้งใจปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่อย่างดียิ่ง โดยมุ่งให้บริการแก่ผู้มารับบริการ เพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีความรับผิดชอบต่อความบกพร่องในหน้าที่การงานที่ตนรับผิดชอบอยู่และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขได้ทันทั่วทั้งที่

6. หลักความคุ้มค่าผู้บริหาร ต้องตระหนักว่ามีทรัพยากรค่อนข้างจำกัด ดังนั้นในการบริหารจัดการจำเป็นจะต้องยึดหลักความประหยัดและความคุ้มค่า ซึ่งจำเป็นจะต้องตั้งจุดมุ่งหมายไปที่ผู้รับบริการหรือประชาชนโดยส่วนรวม

ดังนั้น ธรรมาภิบาล (Good Governance) หมายถึง การปกครอง การบริหาร การจัดการ การควบคุมดูแล กิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปในครรลองธรรม นอกจากนี้ยังหมายถึงการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ทั้งภาครัฐ และเอกชน ที่ใช้ธรรมาภิบาลในการบริหารงานนี้ มีความหมายอย่างกว้าง กล่าวคือ หากได้มีความหมายเพียงหลักธรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่รวมถึงศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และความถูกต้องชอบธรรมทั้งปวง จะเกิดความเชื่อมั่นว่าจะนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ดีที่สุดคือ ความเป็นธรรม ความสุจริต ความมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่เกิดขึ้นภายในองค์กร อย่างยั่งยืนและข้าราชการที่บริหารงานในองค์กรนั้นต้องพึงตระหนักคำว่า “ธรรมรัฐ” หมายถึง รัฐที่มีความถูกต้องเป็นธรรมใน 3 เรื่องใหญ่ ๆ คือ การเมืองและระบบราชการที่โปร่งใสรับผิดชอบต่อสังคมถูกตรวจสอบได้ และโปร่งใสรับผิดชอบต่อสังคมสามารถตรวจสอบได้ สังคมที่เข้มแข็งความเป็นประชาสังคม สามารถตรวจสอบภาครัฐและภาคธุรกิจให้ตั้งอยู่ในความถูกต้องได้ (Panyarachun, A, 2003)

หลักการสมานฉันท์

คำว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” (Restorative Justice) เป็นคำแปลภาษาไทย ซึ่งไม่ตรงกับคำว่า Restorative หรือ Restoration ซึ่งแปลว่า การฟื้นฟูการซ่อมแซม การทำกลับให้คืนดีดังเดิม หรือการปฏิสังขรณ์ ดังนั้น หากจะแปลให้ตรงตามภาษาอังกฤษจึงต้องใช้คำว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงปฏิสังขรณ์” ซึ่งเดิมเคยมีการใช้คำว่า “การฟื้นฟูความยุติธรรม” “ความยุติธรรมเชิงสร้างสรรค์” และ “ความยุติธรรมแบบบูรณาการ” เป็นต้น แต่เมื่อในคราวประชุมเพื่อเสนอยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๔๓ ณ ตึกสันติไมตรีทำเนียบรัฐบาลได้มีการใช้คำว่า “การอำนวยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” เพราะมองว่า “เป้าหมายสุดท้ายของ Restorative Justice คือ ต้องการทำให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบได้กลับคืนสู่สภาพดีดังเดิมอันเป็นการสร้างความสมานฉันท์ในสังคม” ซึ่งแนวคิดนี้ในการประชุมผู้เชี่ยวชาญสหประชาชาติ เพื่อปรับปรุงหลักการพื้นฐานเรื่อง Restorative Justice (UN Expert Meeting on Basic Principle Restorative Justice) ซึ่งจัดขึ้นเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ณ ประเทศแคนาดา ได้มีการหยิบยกคำว่า “Restorative Justice” มาเป็นประเด็นว่า คำดังกล่าวเมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้วไม่สื่อความหมายหรือสร้างความเข้าใจได้ไม่ดีเหมือนภาษาอังกฤษ จึงได้มีการเสนอว่าอย่างน้อยในอารัมภบทของหลักการพื้นฐาน (basic principle) ขอให้มีความว่า “social harmony” อยู่ด้วย เพื่อที่คนในเอเชีย ซึ่งคุ้นเคยกับแนวคิดเรื่อง “harmony” จะได้คิดว่าจะใช้คำอะไรจึงจะสื่อความหมายได้โดยประเทศไทยนั้นได้ใช้คำว่า “สมานฉันท์” ซึ่งมีความหมายคล้ายกับคำว่า social harmony และในที่สุดได้ข้อสรุปเป็นหลักการพื้นฐานแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา (Declaration of Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programs in Criminal Matters) ดังนี้

1. โครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” หมายถึง โครงการใดๆ ซึ่งใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์และมุ่งหมายที่จะให้บรรลุผลในทางสมานฉันท์ (Braithwaite, John, 1998)
2. กระบวนการเชิงสมานฉันท์ หมายถึง วิธีการใด ๆ ซึ่งผู้เสียหายและผู้กระทำผิด และในกรณีที่สมควรอาจมีบุคคลอื่นๆ หรือมีสมาชิกคนอื่นๆ ของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมนั้น ได้เข้ามามีส่วนร่วมกันอย่างจริงจังในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมโดยทั่วไปแล้วอาจมีการช่วยเหลือโดย “ผู้ประสานงาน” กระบวนการเชิงสมานฉันท์อาจได้แก่ การไกล่เกลี่ย การประนอมข้อพิพาทการประชุมกลุ่ม และการพิพากษาโดยการประชุมล้อมวง
3. ผลในทางสมานฉันท์ หมายถึง ข้อตกลงที่เป็นผลมาจากกระบวนการเชิงสมานฉันท์ผลในทางสมานฉันท์ ได้แก่ การตอบสนองต่อโครงการ เช่น การฟื้นฟูการเยียวยา และการทำงานบริการสังคม โดยมุ่งหมายเพื่อให้ตรงกับความต้องการและความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล และความต้องการและความรับผิดชอบร่วมกันของคู่กรณีและเพื่อให้บรรลุผลในการทำให้ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดได้กลับคืนมา มีความสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกัน (กิตติพงษ์กิตยารักษ์, 2550)

ดังนั้น หลักการที่สำคัญของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในทางอาญานั้น ประกอบด้วยแนวคิดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดที่ว่าอาชญากรรมไม่เป็นแต่เพียงการฝ่าฝืนกฎหมายและละเมิดบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งต้องลงโทษผู้กระทำผิดเท่านั้น แต่อาชญากรรมยังสร้างความเสียหาย (harm) ต่อผู้เสียหายด้วยเพราะการกระทำความผิดทางอาญาเป็นการทำลายสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างบุคคลและความสมานฉันท์ในสังคมไปพร้อม ๆ กัน เนื่องจากแนวคิดดั้งเดิมเรามองว่าการกระทำความผิดอาญาถือเป็นการกระทำละเมิดต่อรัฐคือเป็นเรื่องที่เกิดจากเรื่องส่วนบุคคลและเป็นเรื่องที่กระทำผิดต่อรัฐเพราะฉะนั้น รัฐจึงต้องเข้ามามีบทบาท แต่แนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นมองว่า การกระทำความผิดอาญาเป็นการทำลายสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างบุคคลและความสมานฉันท์ในสังคม ดังนั้น เป้าหมายในการมองจะแตกต่างกันระหว่างการมองที่รัฐกับการมองที่ตัวบุคคลที่ได้รับผลกระทบเป็นสำคัญ (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2550).

2. แนวคิดที่ว่ากระบวนการยุติธรรมไม่ควรมุ่งเน้นเพียงเฉพาะแต่การจับตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ โดยมุ่งผลของการแก้แค้นทดแทน (retribution) สร้างความข่มขู่ยับยั้ง (deterrent) และตัดโอกาสเพื่อไม่ให้กระทำผิดซ้ำอีก (incapacitation) เท่านั้น แต่ควรจะมุ่งเน้นการบรรเทาความเสียหายให้แก่ทุกฝ่ายได้กลับคืนสู่สภาพดีดั้งเดิม (restoration) ด้วย ซึ่งเป็นที่มาของแนวความคิดเรื่อง Restorative Justice คือ ต้องการฟื้นฟูความเสียหายหรือผลกระทบจากการกระทำความผิดให้สังคม

3. แนวคิดที่ว่ารัฐไม่ควรผูกขาดการดำเนินการที่มุ่งเน้นเรื่องการลงโทษเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรเปิดโอกาสให้เหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิด และชุมชนได้มีโอกาสหาทางออกในการแก้ปัญหาเหล่านี้ร่วมกันด้วย

4. ตามแนวคิดแบบดั้งเดิมเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมจะมีคำถามพื้นฐานคือ การกระทำความผิดนั้นเป็นความผิดต่อกฎหมายเรื่องใด มาตราใด ใครเป็นผู้กระทำความผิด และจะนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้อย่างไร แต่แนวคิดใหม่แบบ Restorative Justice นั้น คำถามพื้นฐานจะต้องเปลี่ยนไปเป็น ความเสียหายหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นในเรื่องนั้นคืออะไรจะแก้ไข เยียวยาให้ทุกคนกลับคืนสู่สภาพเดิมได้อย่างไร และใครจะเป็นผู้แก้ไข เยียวยา และด้วยวิธีการอย่างไร

ประเภทคดีที่สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถนำมาใช้กับฐานความผิดหรือประเภทคดีบางคดีได้ ดังนี้

1. ความผิดที่เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้กระทำ ประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับคดีที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิดโดยบัญญัติเป็นกฎหมายอย่างชัดเจน และหลายประเทศในยุโรป เช่น อังกฤษ เยอรมัน และออสเตรีย รวมทั้งแคนาดาและสหรัฐอเมริกา ก็นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เป็นหลักเพิ่มมากขึ้น เช่นเดียวกับประเทศไทยที่นำวิธีการ “การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน” มาใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด

2. ความผิดจากความรุนแรงในครอบครัว กรณีความรุนแรงในครอบครัวถือเป็นปัญหาสังคมกึ่งอาชญากรรมที่ต้องใช้กระบวนการยุติธรรมที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อให้ความสำคัญกับเหยื่อ

หรือผู้เสียหายในฐานะเป็นประธานของปัญหา โดยคำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้เสียหาย และแสวงหาวิธีการที่จะให้ผู้กระทำผิดเสียความผิดใช้และปรับปรุงนิสัยความประพฤติอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถนำมาใช้กับเรื่องนี้ได้ สำหรับประเทศไทยจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ซึ่งบัญญัติหลักการเกี่ยวกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไว้อย่างชัดเจน

3. ความผิดอาญาต่อส่วนตัวหรือความผิดอาญาที่ยอมความกันได้ เนื่องจากคดีอาญาประเภทนี้มีลักษณะที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิส่วนบุคคลแต่ไม่ได้กระทบกระเทือนต่อสาธารณะ กฎหมายจึงยอมให้ถอนคำร้องทุกข์หรือยอมความกันได้และเมื่อยอมความกันได้แล้วผู้เสียหายจะนำคดีมาฟ้องร้องอีกไม่ได้โดยตัวอย่างคดีอาญาประเภทความผิดที่ยอมความได้ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย เช่น ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา (มาตรา 276 วรรคหนึ่ง) ความผิดฐานอนาจาร (มาตรา 278, 284) ความผิดฐานหมิ่นประมาท (มาตรา 326-328) ความผิดฐานยักยอกทรัพย์ (มาตรา 352-355) และความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ (มาตรา 358-359) เป็นต้น

ดังนั้น การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบของการประชุมกลุ่มครอบครัว และชุมชนมาใช้ในการกระทำความผิดอาญาของเด็กหรือเยาวชนเพื่อพิจารณาคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม ที่ผ่านมานั้นได้ปรากฏผลอย่างเป็นรูปธรรม ดังจะเห็นได้จากข้อมูลจำนวนคดีที่พนักงานอัยการได้เห็นชอบด้วยกับผู้อำนวยการสถานพินิจส่งไม่ฟ้องคดีอาญามีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และจากการติดตามเพื่อประเมินผลเด็กและเยาวชนที่พนักงานอัยการส่งไม่ฟ้องนี้ก็พบว่ามิได้เด็กและเยาวชนหวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำเป็นจำนวนที่ลดน้อยลงเป็นอย่างยิ่ง

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นถือเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้নার่องกับคดีที่มีผู้กระทำความผิดเป็นเด็กหรือเยาวชน ซึ่งเห็นสมควรที่จะสนับสนุนให้มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้มาใช้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้นต่อไป ทั้งนี้เพราะกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นสามารถนำมาใช้เพื่อเสริมกระบวนการยุติธรรมเดิมหรือกระบวนการยุติธรรมหลักให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเป็นแนวทางที่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาหรืออย่างน้อยก็บรรเทาปัญหาพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมได้เช่น การลดบทบาทของรัฐและเพิ่มบทบาทของชุมชนหรือการลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่ระบบยุติธรรมที่เป็นทางการได้เป็นต้น นอกจากนี้หลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นก็มิใช่เรื่องใหม่แต่เป็นเรื่องที่สอดคล้องและมีอยู่แล้วในขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย อีกทั้งยังไม่มีรูปแบบตายตัว ดังนั้น จึงสามารถที่จะพัฒนารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยได้โดยง่าย (เพลินตา ตันรังสรรค์, 2553)

การระงับข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน

ความผิดที่เกิดขึ้นในชุมชนทุกคดี ไม่อาจนำเข้าสู่การระงับข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้านได้เสมอไป เนื่องจากกฎหมายได้ให้อำนาจการระงับข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้านเอาไว้เพียงแต่เฉพาะคดีเท่านั้น โดยมีข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงาน

ประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2530 ซึ่งมีลักษณะของข้อพิพาทที่จะทำการประนีประนอม ข้อพิพาทนั้น ๆ เป็นข้อพิพาท ดังนี้ 1) คดีแพ่งทุกประเภท 2) คดีอาญาประเภทความผิดที่ย่อมความกันได้ คือ (2.1) ความผิดฐานเอาชื่อหรือยี่ห้อในทางการค้าของผู้อื่นมาใช้ (2.2) ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา (2.3) ความผิดฐานกระทำอนาจารธรรมดา (2.4) ความผิดฐานพาหญิงไปเพื่อการอนาจาร (2.5) ความผิดฐานทำให้เสื่อมเสียเสรีภาพ (2.6) ความผิดฐานหน่วงเหนี่ยวกักขังผู้อื่น (2.7) ความผิดฐานหน่วงเหนี่ยวกักขังผู้อื่นโดยประมาท (2.8) ความผิดฐานเปิดเผยความลับในจดหมาย (2.9) ความผิดฐานเปิดเผยความลับของผู้อื่นที่รู้มาโดยหน้าที่ (2.10) ความผิดฐานเปิดเผยความลับในทางอุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ (2.11) ความผิดฐานหมิ่นประมาทคนเป็น (2.12) ความผิดฐานหมิ่นประมาทคนตาย (2.13) ความผิดฐานหมิ่นประมาทด้วยการโฆษณา (2.14) ความผิดฐานฉ้อโกงธรรมดา (2.15) ความผิดฐานฉ้อโกงประกอบด้วยเหตุพิเศษ (2.16) ความผิดฐานหลอกลวงคนให้ไปทำงาน (2.17) ความผิดฐานสั่งซื้ออาหารหรือเข้าอยู่ในโรงแรมโดยไม่มีเงิน (2.18) ความผิดฐานชักจูงให้เด็กเบาปัญญาขายของโดยเสียเปรียบ (2.19) ความผิดฐานฉ้อโกงในเรื่องประกันวินาศภัย (2.20) ความผิดฐานฉ้อโกงเจ้าหน้าที่จำนำ (2.21) ความผิดฐานฉ้อโกงเจ้าหน้าที่ธรรมดา (2.22) ความผิดฐานยักยอกทรัพย์สินธรรมดา (2.23) ความผิดฐานยักยอกทรัพย์สินในฐานะเป็นผู้จัดการมรดกแทนเขา (2.24) ความผิดฐานยักยอกทรัพย์สินในฐานะเป็นผู้จัดการทรัพย์สินตามคำสั่งศาล (2.25) ความผิดฐานยักยอกทรัพย์สินเก็บของตก (2.26) ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สินธรรมดา (2.27) ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สินพิเศษ (2.28) ความผิดฐานบุกรุกตามธรรมดา (2.29) ความผิดฐานบุกรุกโดยย้ายเครื่องหมายสังหาริมทรัพย์ (2.30) ความผิดฐานเข้าไปซ่อนตัวอยู่ในตัวอาคารของคนอื่น (2.31) ความผิดนอกเหนือจากที่กล่าวเมื่อผู้เสียหายและผู้ต้องหาเป็นญาติกัน และ (2.32) ความผิดตามกฎหมายอื่น ๆ เช่น พ.ร.บ. ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค (ธนธร ผดุงนิติรัฐ, 2562)

ดังนั้น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือการระงับข้อพิพาทโดยบุคคลกลุ่มหนึ่งในชุมชนที่ชุมชนนั้น ๆ ได้มอบความไว้วางใจ อาศัยอำนาจทางกฎหมายที่ได้ให้ไว้ ในกรณีการศึกษาบทความเรื่องอำนาจหน้าที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชนระหว่างคณะกรรมการหมู่บ้านกับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ผู้เขียนได้แยกอำนาจการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทออกเป็น 2 ประการ ได้แก่ อำนาจของคณะกรรมการหมู่บ้านกับอำนาจของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ซึ่งทั้ง 2 กลุ่มนี้ล้วนมีที่มาจากประชาชนที่ได้รับมอบอำนาจให้ปฏิบัติหน้าที่ กล่าวคือ คณะกรรมการหมู่บ้านได้รับอำนาจมาจากข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2530 ส่วนศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนได้รับอำนาจมาจากพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 กรณีการประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน เมื่อคณะกรรมการหมู่บ้านได้ดำเนินการประนีประนอมข้อพิพาทเสร็จเรียบร้อยแล้ว ไม่ว่าคู่กรณีจะตกลงหรือไม่ก็ตาม ให้คณะกรรมการหมู่บ้านบันทึกผลการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้านไว้ท้ายบันทึกยินยอมให้ประนีประนอมข้อพิพาท และมอบให้ผู้ใหญ่บ้านเก็บรักษาไว้ให้ผู้ใหญ่บ้านรายงานผลการประนีประนอมข้อพิพาทแก่นายอำเภอท้องถิ่นตามข้อบังคับ

ทุกเดือนในวันประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านเท่านั้น โดยไม่มีมาตรการอื่นที่เกี่ยวข้องต่อไป แต่ในส่วนของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน กรณีที่มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 และออกหนังสือรับรองให้แล้ว ให้ข้อตกลงระงับข้อพิพาทนั้นบังคับกันได้ หรือให้สิทธิคืออาญามาฟ้องระงับ ตามพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว ทั้งนี้คู่กรณีฝ่ายหนึ่งเรียกร้องให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติตามข้อตกลงระงับข้อพิพาทแล้ว หากคู่กรณีฝ่ายที่ถูกเรียกร้องร้องไม่ปฏิบัติตาม คู่กรณีฝ่ายที่เรียกร้องอีกฝ่ายหนึ่ง สามารถยื่นคำร้องขอต่อศาลยุติธรรมเพื่อให้บังคับตามข้อตกลงภายใน 3 ปี นับแต่วันที่อาจบังคับตามข้อตกลงข้อพิพาทได้ (นพพร โพธิ์รังสิยากร, 2563)

บทสรุป

การไกล่เกลี่ยการกระทำความผิดอาญาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งได้นำหลักการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หลักธรรมาภิบาล และหลักการสมานฉันท์มาใช้ระงับข้อพิพาทภายในชุมชน จึงเป็นหลักการที่ดีที่อาจทำให้ประชาชนลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางทางไปศาลหรือลดค่าใช้จ่ายในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม แม้หลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะก่อให้เกิดประโยชน์ในหลายประการทั้งในแง่ของการนำคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม การแก้ไขเยียวยาความเสียหาย การสนับสนุนให้ผู้กระทำผิดได้กลับคืนสู่สังคม รวมทั้งส่งเสริมให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันแล้วเป็นต้นแต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็มีข้อบกพร่องเช่นกัน กล่าวคือเนื่องจากกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันเป็นระบบที่รัฐเป็นผู้ดำเนินคดีซึ่งเมื่อมีการลงโทษปรับ รัฐก็จะได้เงินเป็นรายได้ของแผ่นดิน ดังนั้น หากมีการเปลี่ยนมาใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้วย่อมส่งผลกระทบต่อรัฐคือ เงินจำนวนนี้อาจจะต้องถูกแบ่งไปให้แก่ผู้เสียหายเพื่อเป็นการเยียวยาสิทธินอกจากนี้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังมีข้อจำกัดในการใช้เนื่องจากไม่สามารถใช้ได้กับทุกฐานความผิดหรือคดีทุกประเภท โดยประเทศส่วนใหญ่ที่ประสบผลสำเร็จจากการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ย่อมความกันหรือการไกล่เกลี่ยอาจถูกมองว่าทำให้กฎหมายไม่ศักดิ์สิทธิ์โดยเฉพาะเมื่ออาชญากรรมทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นซึ่งข้อบกพร่องต่างๆ เหล่านี้จำเป็นต้องร่วมมือกันเร่งรัดเพื่อแก้ไขให้หมดไปโดยวิธีการหนึ่งคือการสร้างความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงถึงหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อให้ทุกฝ่ายได้เต็มใจเข้าร่วมในกระบวนการและมีความพึงพอใจต่อผลการดำเนินการนั้นด้วย อันจะเป็นส่วนสำคัญต่อการนำหลักการมาใช้ได้อย่างสอดคล้อง เหมาะสม และตอบสนองต่อความต้องการของทั้งเหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิด และชุมชน รวมทั้งเป็นแนวทางในการแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดอาญาได้อีกทางหนึ่งด้วยปรากฏว่าจะใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเฉพาะกับความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกกระยะสั้นหรือโทษปรับสถานเดียว ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจไม่เอื้อต่อกรณีการกระทำความผิดในคดีที่เป็นความผิดร้ายแรง (Violent Crimes) ประกอบกับสังคมไทยโดยทั่วไปยังมีความคิดว่า คนที่กระทำความผิดควรจะถูกลงโทษและคิดแต่เรื่องการแก้แค้นทดแทนเป็นหลัก ดังนั้น การระงับข้อพิพาทหรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนอันมีที่มาเหมือนกัน คือ การที่เกิดข้อพิพาทระหว่างบุคคล 2 ฝ่ายขึ้นไปจน

เป็นที่มาของความขัดแย้ง ดังนั้นรัฐ จึงมุ่งหมายให้เกิดการระงับข้อพิพาทนั้นลง เพื่อความสามัคคีและความเข้าใจอันดีภายในชุมชน จึงเกิดอำนาจของคณะกรรมการหมู่บ้านและอำนาจของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนออกมาบังคับใช้ในปัจจุบัน เพียงแต่การบังคับใช้ที่เกิดขึ้นระหว่างกระทรวงมหาดไทยที่กำกับดูแลการทำหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้านกับกระทรวงยุติธรรมที่กำกับดูแลศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนมีความแตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรมการปกครอง. (2558). *เรื่อง ปรับปรุงแบบรายงานผลการให้บริการประชาชนในด้านการอำนวยความสะดวกในหน้าที่ของฝ่ายปกครอง*. สำนักการสอบสวนและนิติการส่วนอำนวยความสะดวกเป็นธรรม.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2550). *การไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทและความขัดแย้งในชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2550). *ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: หลักการและแนวคิด*. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2550). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : “ทางเลือก” ในการยุติข้อขัดแย้งทางออกสำหรับสังคมไทย*. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ชลัท ประเทืองรัตนา. (2559). *การไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง : เส้นทางแห่งการสร้างความสำเร็จร่วมกัน*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ธนทร ผดุงจิตติ. (2562). *มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งก่อนฟ้องคดี*. วารสารมหาจุฬานาครทรรค์ 6, ฉ.10 (ธันวาคม 2562).
- พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2535. ประกาศในราชกิจจานุเบกษา.
- เพลินตา ต้นรังสรรค์. (2553). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการกระทำความผิดอาญาของเด็กหรือเยาวชน*. บทความทางวิชาการ.
- ภาณุ รังสีสหัส. (2555). *การจัดการความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เรื่องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ธนาเพรส.
- วันชัย วัฒนศัพท์, ภิวัตติ บวรกุล และศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์. (2550). *คู่มือเพิ่มพลังความสามารถกระบวนการจัดการข้อพิพาท*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศิริพันธ์ออฟเซต.
- สรวิศ ลิ้มปรางชี. (2555). *การจัดการความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท*. กรุงเทพฯ: สำนักกระงับข้อพิพาทสำนักงานศาลยุติธรรม.
- Boonmee, T. (1998). *Good Governance; Strategy for Disaster Recovery Thailand*. Bangkok: Saitarn Publication.

- Braithwaite, John. (1998). *Restorative Justice. The Handbook of Crime & Punishment*. Oxford University Press.
- Chuayprasom, M. et al. (2020). *Good Governance of Employees Towards the Operation in Local Governments of Hat Yai District, Songkhla Province*. Journal of Humanities and Social Sciences, SKRU. 2(2), 57
- Mahathien, C. (2020). *Administration According to the Good Governance Principles of the Thonburi District Office*. Master's Degree in Public Administration Department of Public and Private Management Suan Sunandha Rajabhat University.
- Panyarachun, A. (2003). *Mr. Anand's View*. Bangkok: Matichon Publishing House.
- Thavrawong, O. (2014). *Administration Based on Good Governance Practice of Local Administrative Organizations in Phanomthuan District, Kanchanaburi Province. Master of Business Administration (Management)*. Kanchanaburi Rajabhat University.